

MLETAČKA INKVIZICIJA: POSTANAK, USTROJ I DJELOVANJE NA ISTOČNOM JADRANU

Ivan Mrnarević
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za povijest
ivan.mrnarevic@gmail.com
Stručni rad

Primljeno: 4. 8. 2022.
Prihvaćeno: 25. 11. 2022.

U ovom eseju obrađuje se tema mletačke inkvizicije, odnosno djelovanje Svetog oficija (Santo Uffizio). Na početku će se objasniti postanak i razvoj inkvizicije, njezini načini djelovanja i vođenja procesa. Ukazat će se na kompleksnost odnosa Mletačke Republike i Svete Stolice koji su bitni za razumijevanje samostalnosti djelovanja same inkvizicije. Pred sam zaključak analizira se nekoliko procesa koji su vođeni protiv Hrvata budući da su ti spisi u jednom segmentu elaborirani i dostupni na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: inkvizicija, Sveti oficij (Santo Uffizio), Mletačka Republika, istraga, proces, hereza

Uvod

Mletačka inkvizicija bila je crkvena institucija zadužena za provođenje katoličkog pravovjerja na području Mletačke Republike. To znači i da je djelovala na hrvatskom povijesnom prostoru čiji su dijelovi bili pod vlašću *Serenissime* u ranom novom vijeku. Ovom temom bavila se najviše Lovorka Čoralić pa se u ovom eseju uglavnom oslanjamo na njezine radove te na radove nekoliko stranih autora. Pokušat ćemo dati kratki pregled djelovanja Mletačke inkvizicije na istočnoj jadranskoj obali. Na početku, izložimo kako je i zašto mletačka inkvizicija nastala? Zatim, u kolikoj je mjeri odnos Svete stolice i Katoličke Crkve s Mletačkom inkvizicijom važan za njezino djelovanje? Smatramo da je kontekst tih odnosa važan za razumijevanje samostalnosti djelovanja same inkvizicije. Koliko je u stvari *Serenissima* kontrolirala djelovanje jednog takvog tijela? U tekstu iznosimo i nekoliko primjera koji potvrđuju da se Mletačkoj inkviziciji ne može stereotipno pripisati brutalnost, fizičko nasilje, tjelesne kazne, divljačko izživljavanje, spaljivanje ili progon, a što se često u širim krugovima misli kada se spomene riječ inkvizicija.

Mletačka inkvizicija – postanak, razvoj i članovi

Počeci mletačke inkvizicije sežu u 13. stoljeće. Kada se misli na instituciju koja je provodila inkviziciju govori se o Svetom oficiju (*Santo Uffizio*). Povjesničar mletačkog Svetog oficija fra Paolo Sarpi, koji je živio u drugoj polovici 16. i prvoj četvrtini 17. stoljeća i pripadao redu servita, ističe da su prvotnu ustanovu, koja je za cilj imala sprječavanje nastanka i širenja krivovjerna te općenito provođenje kontrole nad vjerskim životom, činila trojica plemića. Tu ustanovu, po njegovoj ocjeni, osnovala je mletačka vlada, a ne Sveta stolica. Papa Nikola IV. 1289. godine odobrio je mletačkoj vladi da inkvizitori na njezinom teritoriju budu franjevci. Sarpi taj dokument smatra temeljnim dokazom samostalnosti djelovanja mletačkog Svetog oficija.¹ Međutim, naziv Sveti oficij nije nešto što možemo posebno povezati s Mletačkom Republikom. Rimska inkvizicija također je nosila naziv Sveti oficij i osnovana je 1524. godine.² Taj Oficij u Rimu djeluje i danas samo s drugačijim načinom djelovanja i zove se Dikasterij za nauk vjere.

Papa Pavao III. bulom *Licet ab initio* 1542. godine i mletački dužd Francesco Donà i šestorica mletačkih vijećnika dekretom 1547. godine staroj su instituciji dali nove ovlasti i obilježja. U novostvoreni Oficij izabrana su trojica mletačkih patricija koja su nazvana *Tre Savi sopra eresia* (*Trojica mudrih za herezu*). Prva trojica plemića bila su Nicolò Tiepolo, Francesco Contarini i Antonio Venier. *Tre Savi sopra eresia* su uglavnom bili ugledniji i stariji patriciji koji su zastupali interese Mletačke Republike i često dolazili u sukob s papinim predstavnicima.³ Prethodnicom novostvorenog Svetog oficija možemo smatrati i magistraturu koju je Republika osnovala 1537. godine. Institucija zadužena za procesuiranje bogohuljenja nosila je naziv *Esecutori contro la bestemmia*.⁴ Mletačko Vijeće desetorice također je dalo veliki doprinos u borbi protiv krivovjerna. Upravo su oni zatražili od Oficija sastavljanje popisa nepoželjnih knjiga. Popis je uistinu bio i sastavljen, ali je u konačnici povučen zbog nezadovoljstva tiskara, knjižara i plemića.

---

1 Lovorka Čoralić, *Hrvati u procesima mletačke inkvizicije* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001), 11.

2 Gaetano Cozzi, Michael Knapton i Giovanni Scarabello, *Povijest Venecije*, sv. II (Zagreb: Izdanja Antibarbarus d.o.o., 2007), 59.

3 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 11.

4 Claudio Povolo, "Liturgies of violence: social control and power relationships in the Republic of Venice between the 16th and 18th centuries," u *A companion to Venetian history, 1400-1797*, ur. Eric R. Dursteler (Lieden-Boston: Brill, 2013), 521-522.

Na kraju je intervenirala Sveta stolica koja je prvi Indeks zabranjenih knjiga izdala 1554. – 1555. godine.⁵

Sveti je oficij osim trojice svjetovnih članova imao i trojicu predstavnika Katoličke Crkve. Papinsku vlast predstavljao je nuncij. Upravo s njim su predstavnici mletačke vlasti najčešće dolazili u sukob. Naime, papinski su izaslanici zanemarivali mišljenje predstavnika vlasti te su se znali miješati u svjetovna pitanja. Za same postupke inkvizicije, koji uključuju ocjenu stupnja krivovjerja, vođenje postupka, cenzuru knjiga i rukopisa za tisak, u početku je bio zadužen inkvizitor koji je pripadao redu franjevac konventualaca, a od 1560. godine inkvizitor je pripadnik dominikanskog reda. Inkvizitorov zamjenik nazivao se viceinkvizitor ili vikar, a u odsutnosti inkvizitora imao je sva prava i ovlasti. Mletačka je vlast nastojala da inkvizitor bude s mletačkog područja smatrajući da bolje poznaje prilike u Republici. Dijecezansku vlast predstavljao je mletački patrijarh ili njegov generalni vikar (zamjenik). Važno je spomenuti da patrijarha nije izravno imenovao papa, već ga je na prijedlog mletačke vlade samo potvrđivao.⁶

Prekršaj, istraga i sankcije

Prekršaji koji su dovodili pojedince i skupine do suda mletačke inkvizicije bili su odstupanje od pravila Katoličke Crkve, negiranje i dovođenje u pitanje dogmi i crkvenih autoriteta te njihovih odredbi, ismijavanje onoga što je Crkva smatrala svetim te pisanje, čitanje, davanje i izdavanje zabranjenih knjiga. Optuživani su i oni koji nisu išli na misu kao i oni koji su nezakonito obavljali vjerske obrede. Sudu inkvizicije također su podlijevali oni za koje se tvrdilo da se bave magijom te prizivanjem i štovanjem demona.⁷

Prijavu heretika bilo je moguće učiniti anonimno jer se nastojalo zaštititi osobe koje prijavljuju. Nakon prijave i uhićenja započinjao je proces saslušanja optuženika ili optuženice od strane članova Oficija. Saslušavali su se i preispitivali obitelj, prijatelji i poznanici optuženog. Optuženi je predstavljao prijetnju za poredak, državu i društvo pa je Oficij imao potpunu podršku *Serenissime*. Mnogi su na optuženičkoj stolici završili, a da nisu ni znali da su počinili herezu, sudjelujući primjerice u nekim oblicima pučkih pobožnosti koje nisu bile dopuštene.

5 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 60.

6 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 12.

7 Isto, 13.

Krivovjerja mlađih optuženika bila su tretirana na blaži način, izricanjem preventivnih mjera, zato što se smatralo da su svoje hereze počinili jer su slobodnije shvaćali svjetovne lagodnosti i zabave.⁸

Mletačka inkvizicija bila je puno blaža od primjerice španjolske inkvizicije. Tortura je u slučajevima mletačkog područja bilo upotrebljavana u rijetkim slučajevima, točnije oko 2-3% u dokumentiranim procesima.⁹ Sveti oficij rijetko je izricao smrtne kazne, a krivac ne bi bio spaljen već utopljen u vodama lagune. Posljednja smrtna kazna izrečena je 1724. godine.¹⁰ Krivca se moglo penalizirati slanjem na galije ili pak kaznom zatvora, oduzimanjem imovine, protjerivanjem iz Venecije ili čak s prostora cijele Republike, gubitkom časti, prava, privilegija i slično. Ipak, najčešće su izricane duhovne kazne koje su prije svega podrazumijevale odricanje (*abiurazione*) od krivovjerja. Prekršitelj bi morao izreći formulu kojom bi dokazao da se odriče hereze i da se bez prisile vraća u krilo Crkve. Tijekom narednog perioda morao bi sudjelovati na misama, ispovijedati se, davati milostinju i redovito moliti.¹¹ Da je polaganje zakletve „na oltar“ bio jedan od oblika kako dobiti oslobođenje ili odrješenje, svjedoči nam primjer Adama del Fabra iz 1603. godine. Del Fabro je ubio čovjeka i bio protjeran iz Carnie, ali polaganjem zakletve da će poštivati zakone zajednice bio je oslobođen krivnje i bio mu je dopušten povratak.¹² Dakle, izricanjem formule moglo se dobiti oslobođenje od krivnje i u slučajevima koji nisu bili povezani s bogohuljenjem, u ovom slučaju i kod težeg zločina. Zanimljivo je spomenuti da je od nastanka mletačke inkvizicije do njezina ukidanja, 1794. godine, istraživano 3592 ljudi. Brojka je izvedena s obzirom na sačuvanu dokumentaciju, treba uzeti u obzir da sva dokumentacija nije sačuvana te da je možda vođeno i više procesa.¹³

Mletci – od reformacije preko protureformacije do suživota

Prostor Mletačke Republike u povijesti je reformacijskog pokreta u Italiji bio vođa istoga, ali ne zbog količine protestanata na tom području, već zbog mogućnosti širenja protestantske misli. Venecija je upravo

8 Isto.

9 Isto, 14.

10 Cecilia Cristellon i Silvana Seidel Menchi, "Religious Life," u *A companion to Venetian history, 1400-1797*, ur. Eric R. Dursteler (Lieden-Boston: Brill, 2013), 418.

11 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 14.

12 Povolo, "Liturgies of violence," 514.

13 Cristellon i Menchi, "Religious Life," 417.

zbog svoje geografske pozicije i intenzivne kulturne i trgovačke razmjene sa središnjom Europom i došla u doticaj s protestantizmom.¹⁴ Središta protestantske misli na području *Serenissime* u 16. stoljeću bili su Padova i Venecija. Na Sveučilište u Padovi dolazili su razni predavači iz cijele Italije, Francuzi pa tako i oni iz njemačkih zemalja koji su sa sobom donosili nova kršćanska učenja. Djela Erazma Roterdamskog u Padovi su postigla veliki uspjeh. Već 1524. godine u Veneciju su došla učenja Martina Luthera, a propovjednik njegovih učenja Mlečanin Bartolomeo Fonzio morao je 1531. godine napustiti grad. Jednom svojem prijatelju plemiću poslao je iz egzila knjižicu *Unio dissidentium*. Papinski izaslanik Gerolamo Andreo tražio je da se knjižica hitno zabrani, ali su vlasti svojim indiferentnim stavom dozvolile da knjižica cirkulira gradom.¹⁵ Na području *Serenissime* osobit uspjeh doživio je i anabaptizam.¹⁶ Sabori anabaptista održani su u Vicenzi i Veneciji. Epicentre krivovjerja i njihova širenja zaustavila je mletačka inkvizicija, a protestantizam se najduže zadržao u Istri gdje su djelovali Baldo Lupetina i Matija Vlačić Ilirik. Veliku ulogu u sveopćoj katoličkoj obnovi pa tako i u Mletačkoj Republici odigrao je isusovački red koji je osnivao učilišta na tlu *Serenissime*.¹⁷

Treba spomenuti da je Venecija krajem 16. stoljeća brojila oko sto pedeset tisuća stanovnika i da je bila dom ljudima različitih narodnosti i vjera. U gradu su živjeli protestanti, pravoslavni Grci pa čak i Turci. *Serenissima* je nakon nekoliko zabrana 1589. godine dopustila dolazak Židovima.¹⁸ Venecija je u ranonovovjekovnoj Europi predstavljala otvoren grad u kojem se respektiraju postulati suživota i snošljivosti.¹⁹ No, to se nije baš svima sviđalo. Papinska bula Klementa VIII. iz 1596. godine na poseban se način odnosila na Veneciju budući da je njome propisano da nijedan heretik ne smije živjeti na području Italije.²⁰

---

14 Isto, 407.

15 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 48.

16 Anabaptizam je utemeljio Conrad Grebel, a razvijen je u Zürichu. Anabaptisti promiču drugo krštenje, odnosno smatraju da se djeca ne mogu krstiti jer nemaju vjere. *Hrvatska enciklopedija-mrežno izdanje*, s. v. „Anabaptisti,“ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2388> (posjet 2.10.2022).

17 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 52, 57, 59.

18 Isto, 103.

19 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 13.

20 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 104.

Odnosi Mletačke Republike i Svete stolice

Serenissima nije poznavala – niti je željela poznavati – granice između religijske i političke sfere. Postojala je određena simbioza između duhovne i svjetovne vlasti. Dužd je bio smatran prvakom u Crkvi i u državi (*princeps in ecclesia, princeps in republica*) te se on po toj logici trebao pokoravati isključivo Bogu, a ne i papi.²¹

Poseban udarac Mletačkoj Republici bio je kada joj je papa Julije II. 1510. godine oduzeo pravo imenovanja biskupa. Praksa je bila da za sve biskupije na području Republike vlast određuje biskupe, a papa ih samo potvrđuje. Mletačka se vlast u više navrata trudila vratiti sebi pravo odabira biskupa, a razumijevanje je pokazao tek Julije III. 1552. godine. Naime, dopustio je Veneciji da predloži četvoricu kandidata za mjesto akvilejskog patrijarha, a on je od četvorice izabrao jednog. No, to nije bio jedini spor između Svete stolice i Venecije. Papa Klement VIII. 1600. godine zahtijevao je da se plemića izabranog za službu mletačkog patrijarha pošalje u Rim kako bi se provjerilo je li sposoban za tu dužnost. Mlečani su to doživjeli kao nešto ponižavajuće jer su po staroj praksi sami birali svoga patrijarha. Ipak, postignut je kompromis, novoizabrani patrijarh je otišao u Rim odati počast papi, ali nikakvog ispitivanja o prikladnosti nije smjelo biti. Papa je na kraju ipak postavio nekoliko pitanja novoizabranom patrijarhu. Budući da je u 16. stoljeću Katolička Crkva kao i papinstvo obnovila svoju moć, a *Serenissima* nije imala nekadašnji polet i moć, rimski prvosvećenici su, uvidjevši priliku, zabranili da Republika naplaćuje zemljišni porez svećenstvu. Poslije je pak dogovoreno da za ubiranje takvih daća Republika mora dobiti papinsku dozvolu.²² Pitanja djelovanja mletačke inkvizicije također su bila predmet spora *Serenissime* i Svete stolice. Sveti oficij *de iure* bio je podložan rimskoj središnjici i sva dokumentacija kompleksnijih slučajeva morala je stići u Rim. Međutim, mletačke vlasti nisu htjele dopustiti da Oficij bude tijelo nezavisno od države koje može steći visoku razinu moći i kontrole nad stanovništvom, a što je primjerice bio slučaj u Španjolskoj.²³

Mletačka je vlada bila nepokolebljiva pred napadima papinstva. Imala je dugu tradiciju obrane državnih povlastica u odnosu na Crkvu. To se posebno primjećuje u obrani prava izbora mletačkog patrijarha,

21 Cristellon i Menchi, "Religious Life," 398.

22 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 40-41, 105-106.

23 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 12-14.

ali i u djelatnosti već spomenutog servita fra Paola Sarpija.²⁴ Upravo je on 1606. imenovan posebnim savjetnikom vlade – teologom-kanonikom – da bi se zauzeo za obranu prava Venecije tokom spora s papinstvom na početku 17. stoljeća, poznatome kao Interdikt. Spor je nastao zbog dvojice prelata koji su zbog određenih optužbi Vijeća desetorice bili uhićeni. Zahtjev pape Pavla V. da ih se izruči crkvenim vlastima, bio je odbijen.²⁵ Sarpi i njegov način borbe protiv papinstva odličan su primjer za shvaćanje onoga što je *Serenissima* mislila o papinstvu. Sarpi se opirao papinom apsolutizmu i želji papa da kroz pravo jurisdikcije nad klerom vrši određenu razinu kontrole nad svjetovnom vlašću.

Analiza i komentar nekoliko procesa

Sveti oficij prelaske je na islam, odnosno procese vođene protiv ljudi koji su prešli na islam kategorizirao kao *maometismo* (*muhamedovstvo*) ili *eresia in genere*. Hrvati protiv kojih su se vodili procesi unutar ove kategorije krivovjerja potjecali su većinom iz hrvatskih i bosanskih područja koji su u tom periodu bili pod osmanlijskom vlašću. Možemo reći da oni nisu bili optuženi u punom smislu te riječi, već su se inkviziciji obraćali s ciljem povratka u zajedništvo Katoličke Crkve. Tijekom procesa oni su izricali razloge zbog kojih su prešli na islam, ali su i isticali da se nikada istinski nisu odrekli kršćanstva niti su zaboravili kršćanske molitve. Osobitu ulogu pri nagovaranju ljudi da se nakon povrata iz zarobljeništva i sl. vrate na katoličanstvo imali su redovnici. Uzmimo primjer Ivana Jurkova Giugicha iz Bosne kojeg su u dobi od četiri godine otele Osmanlije i obrezale, a u dobi od dvanaest godina, pobjegavši iz zarobljeništva, podvrgao se sudu inkvizicije. U ovome je primjeru jasno kako se *eresia in genere* dogodila u djetinjnoj dobi i kako osoba nije mogla biti svjesna svoga grijeha. Takvi su i ostali primjeri Hrvata optuženih za prelazak na islam, većinom se radi o ljudima koji su bili oteti, neke su žene čak i prisilno vjenčane za muslimane te im je promijenjeno i ime. Sveti je oficij izricao duhovne kazne u ovakvim slučajevima uz obavezno izgovaranje formule odricanja od krivovjerja. Treba spomenuti i one koji su bili predmetom procesa zbog svoje dvostruke hereze (*scisma greca e turca*). Radilo se naravno o pravoslavicima koji su prešli na islam i sada žele biti katolici. Svoju prvu herezu objašnjavali su porijeklom i odgojem, a drugu strahom od

24 Cristellon i Menchi, "Religious Life," 405.

25 Cozzi i dr., *Povijest Venecije*, 115-117, 674.

smrti, pritiskom Osmanlija i sl. Inkviziciji ni oni nisu bili prijetnja, već su izricane duhovne kazne te su „optuženici“ postali katolici.²⁶

Protestantske su hereze bile tretirane rigoroznije od prijelaza na islam ili grčke shizme jer su oni koji su počinili takvo krivovjerje često bili svećenici ili redovnici te općenito ljudi s više obrazovanja i boljeg društvenog položaja. Svima optuženima krivica je da su negirali autoritet papinstva, postojanje čistilišta, indulgenciju i sl. I u ovoj kategoriji krivovjerja susrećemo one koji su odbacili katoličanstvo u ranijoj dobi zbog razumljivih razloga pa sada traže povratak u zajedništvo Rimske crkve. Takav je slučaj korčulanskog pomorca Nalošića koji je postao anglikanac u djetinjoj dobi te je njemu izrečena duhovna kazna. U slučajevima protestantizma saslušanja su bila dulja u odnosu na one koje smo prethodno spomenuli i koji nisu trajali dulje od nekoliko dana.²⁷ Ipak, obavezna asocijacija uz temu Hrvata-protestanata su Marko Antun de Dominis i Matija Vlačić Ilirik, ali budući da nijedan ni drugi nisu stradali od suda mletačkog Svetog oficija nećemo se njima baviti. Poznat je proces vođen protiv Istranina Balda Lupetine, gvardijana samostana San Francesco dell Vigna u Veneciji, koji je bio optužen od creskih fratara za širenje krivovjerja. Prvotno je 1542. bio osuđen na dvadeset godina zatvora, a zatim na brutalnu kaznu – smrt utapanjem.²⁸ Korčulanin Mihovil Basili zbog svojih uvjerenja bio je protjeran iz Mletaka čak i nakon što je izrekao formulu odricanja te je uz to i duhovno kažnjen. Ipak, dobar dio procesa protiv svećenika i redovnika u konačnici je bio odbačen zbog nedostatka dokaza ili su izricane duhovne kazne.²⁹

Istraga je vođena i protiv tiskara Trojana, zvanog Calepin, od 1568. do 1573. i nije dovršena. Trojan je optužen zbog tiskanja i prodaje knjiga koje su bili prohibirane. Posjedovao je djela Pietra Arentina, Giovannia Boccacia te druga djela talijanskih i arapskih alkemičara. Proces je vođen bez Trojanova prisustva. Prezime okrivljenika iz spisa nije moguće utvrditi, ali postoji mogućnost da se radi o Trojanu Gunduliću koji je u 16. stoljeću djelovao u Beogradu te je bio vlasnik tiskare u kojoj je tiskano *Četverojevanđelje* na ćirilici što je ujedno i prva knjiga objavljena u Beogradu. U dubrovačkih arhivima može se pronaći in-

26 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 29-31, 35.

27 Isto, 61-62.

28 Josip Vrandečić i Miroslav Bertosa, *Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku* (Zagreb: Leykam international, 2007), 86.

29 Čoralić, *Hrvati u procesima*, 67.

formacija da je Trojan Gundulić mrtav već 1554. ili 1555., ali nijedan izvor to izravno ne sugerira pa postoji pretpostavka da se Gundulić preselio u Veneciju. Spisi mletačkog Svetog oficija tvrde da Trojan živi u Veneciji jedno desetljeće prije početka vođenja procesa. Istodobno s početkom vođenja procesa Trojan nestaje iz Venecije. O Trojanu su svjedočili ljudi kod kojih je ostavljao knjige na čuvanje, susjedi, knjižari, a jedan svjedok iznosi kako je Trojan osoba lošeg karaktera, a drugi iznosi sasvim suprotno. Sveti oficij naredio je da se istraga nastavi, a kako se proces završio, nije poznato.³⁰

U slučajevima koji se odnose na magiju i pučko praznovjerje (*magia, negromanzia, seduzione, sortilegio*) karakteristično je sudjelovanje ljudi iz istih društvenih skupina kojima pripada i optužena osoba. Inkvizicija je i ovim slučajevima izricala duhovne kazne, ali i obustavljala procese uvjerivši se u mentalno stanje optuženih. Tako je Helena Krušić, koja je navodno opsjednuta te komunicira s duhovima, oslobođena optužbi jer se Oficij uvjerio u besmislenost slučaja i njezino psihičko stanje. Izvjesna Andriana bila je optužena jer je izgubivši prsten promatrala vodu u posudi i otkrila gdje se on nalazi, kako je u slučaj bilo upleteno cijelo susjedstvo, a konkretnih dokaza nije bilo, slučaj je bio odbačen.³¹

Nekolicina je svećenika bila optuživana za ponašanje neprimjerno svom pozivu, a to su nasilje, veze sa župljanima, nedovoljna briga za vjerski život pa čak i pedofilija. Tako je fra Narcisio iz Šibenika na Krapnju tokom ispovijedi ljubio i nagovarao na spolni odnos djevojčicu od četrnaest godina, ali i njezine sestre – petnaestogodišnjakinju i osmogodišnjakinju. Fra Narcisio je pobjegao prije nego što je mogao biti uhvaćen. O kotorskom svećeniku Ivanu Pasqualiju, njegov vlastiti biskup Pamfilije izvještava inkviziciju kako je uživao meso u dane posta, radio napitke namijenjene za seksualnu stimulaciju, stupao u tjelesne odnose sa ženama koje su mu dolazile na ispovijed i sl. Kazna nije bila prevelika. Osuđen je na godinu dana zatvora, zabranjeno mu je misiti dvije godine, a do vijeka nije smio ispovijedati. Kako bi se iskužio za svoje grijeh, morao je izgovarati psalme.³²

30 Isto, "Dubrovački tiskar Trojan u procesu mletačke inkvizicije (1568.-1573.)," u *Hrvatsko-talijanski književni odnosi. Knjiga VI.*, ur. Mate Zorić (Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1997), 116-122.

31 Isto, *Hrvati u procesima*, 87, 89, 91.

32 Isto, 141, 144-145, 148-149.

Zaključak

Ono što možemo izdvojiti kao posebnost mletačkog Svetog oficija jest sudjelovanje patricija u njezinom djelovanju, ali budući da se radi o ustanovi na području Mletačke Republike, to ni ne izaziva čuđenje s obzirom da je *Serenissima* htjela imati nadzor nad svim aspektima života i braniti uspostavljeni društveni poredak. Procesuiranje Balda Lupetine od strane mletačke inkvizicije moglo bi ostaviti dojam da se radilo o instituciji koja je samo svojim spominjanjem stvarala kod ljudi osjećaj straha ili nelagode. Međutim, taj slučaj treba promatrati u povijesnom kontekstu žestoke protureformacije. Venecija je već četrdeset godina nakon pogubljenja Balda Lupetine bila meta kritike papinstva koje je protestiralo jer u njoj žive i „heretici“. Mlečani su bili katolici, ali zbog višeg cilja, a to je prije svega prosperitet Republike, nije bilo na odmet da na njezinu teritoriju žive Židovi ili protestanti sve dok oni ne postanu prijetnja poretku i dok doprinose na bilo kakav način sjaju *Serenissime*.

Mletačka inkvizicija bila je instrument u rukama Mletačke Republike. Iako formalno osnovana i nadzirana od strane Svete stolice, mletački patricijat nije dopustio da se pomoću nje širi papinski apsolutizam i da ona zadobije veću moć od upravnih tijela same Republike. Žestoki sporovi s papinstvom, a posebno djelovanje spomenutog fra Paola Sarpija, dovoljno govore o stavu te oligarhijske republike prema papinstvu.

Sveti oficij rijetko je izricao teške kazne, a osim uloge procesuiranja heretika imao je i zadaću uključivanja „otpalih“ u krilo Katoličke Crkve. Važno je istaknuti da je procesuiranje i kažnjavanje ljudi iz obrazovanih društvenih slojeva, a poglavito svećenika zapalih u protestantsku herezu, u većini slučajeva bilo rigoroznije od ostalih.

Postojanje i djelovanje inkvizicije neizostavni je dio povijesti Katoličke Crkve, ali i zemalja koje je ona zahvatila. Mletačka inkvizicija, koja je imala kontrolu i nad nekim područjima današnje Hrvatske, ipak se ne može u potpunosti uklopiti u ono općenito stereotipno i rasprostranjeno mišljenje o inkviziciji kao ustanovi koja progoni nevine i na dnevnoj bazi izriče nekoliko smrtnih kazni.

Bibliografija

- Cozzi, Gaetano, Michael Knapton i Giovanni Scarabello. Povijest Venecije, II. svezak. Zagreb: Izdanja Antibarbarus d.o.o., 2007.
- Cristellon, Cecilia i Silvana Seidel Menchi. „Religious Life.“ U A companion to Venetian history, 1400-1797, ur. Eric R. Dursteler, 379-420. Lieden-Boston: Brill, 2013.
- Čoralić, Lovorka. Hrvati u procesima mletačke inkvizicije. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001.
- „Dubrovački tiskar Trojan u procesu mletačke inkvizicije (1568.-1573.).“ U Hrvatsko-talijanski književni odnosi, Knjiga VI., ur. Mate Zorić, 115-135. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti, 1997.
- Hrvatska enciklopedija – mrežno izdanje, s.v. „Anabaptisti.“ <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=2388> (posjet 2.10.2022).
- Povolo, Claudio. „Liturgies of violence: social control and power relationships in the Republic of Venice between the 16th and 18th centuries.“ U A companion to Venetian history, 1400-1797, ur. Eric R. Dursteler, 513-543. Lieden-Boston: Brill, 2013.
- Vrandečić, Josip i Miroslav Bertoša. Dalmacija, Dubrovnik i Istra u ranome novom vijeku. Zagreb: Leykam international, 2007.